

Írta: Herczog Mária

Ki védi meg gyermekeinket?

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény megszületése után fog csak kiderülni, hogy a neheze még hátravan. A törvényt illő módon meg kell ünnepelni, és ami ennél fontosabb: értelmezni és érthetően megmagyarázni, használhatóvá is kell tenni. Számba kell venni, hogyan érinti azokat a szakembereket, akik a területen dolgozva „újjá kell szülessenek”, érteni és használni tudják majd a jogszabályt, segíteni a klienseket, hogy ismerjék jogaikat, lehetőségeiket és kötelességeiket.

A törvény tervezett bevezetésének időpontja ijesztően közeli, de érthető a türelmetlenség, hogy történjék meg mielőbb, mert a változások elindultak, sokszor a gyermekek érdekeivel és a szakma szabályaival ellentétes irányban. Legyen gyorsan szakmai szabály, protokoll, végrehajtási utasítás, rendeletözön. Másrészt azonban a gyors bevezetés azt a veszélyt is rejti, hogy nincs idő a feldolgozásra, megértésre, tanulásra, átmenetre. Ezért is tartjuk kiemelkedően fontosnak, hogy most elsősorban „arra figyeljünk, hogyan lehet az információhiánnyal terhes átmenetet a legkevesebb feszültséggel, bizonytalansággal, megoldani.

Az új struktúra új szemléletet is jelez, megváltozik a gyermekvédelem rendszerének szerkezete, jobban elhatárolhatók lesznek a felelősségi körök és a szakmai kompetenciák. A gyámhivatalok, a gyermekjóléti szolgálat, a szektorsemlegesség alapvető változásokat jelentenek. Ezek csak akkor lehetnek eredményesek, ha a gyermekek, családok életéről döntenek, őket segítők értik és szeretik, de legalább elfogadják ezt az új megközelítést. Nem könnyű a helyzete annak a jegyzőnek, akit kötelez a jogszabály a helyi ellátás dokumentált és tervezett kiépítésére, a komplex megelőző családgondozásra. Bizonyosan sok képviselőtestület elfogadhatatlannak tartja, hogy a szűkös keretből a deprivált élethelyzetű, sokszor „érdemtelenek” tartott családokat segítsék, és ne a gyerek kiemelésével kezdjék e tevékenységet, de ne is nézzenek félre. Az önkormányzatokban dolgozó gyámügyesek feladatai változnak meg a legszembetűnőbben a gyámhivatalok felállításával, a helyi feladatok módosulásával, de egyidejűleg megnő a kontrollálható döntési felelősség, hogy milyen formában és mennyi támogatást ad az önkormányzat, mennyire tudnak és akarnak együttműködni a különféle munkatársak az irodán belül és kívül.

A védőnők a mainál sokkal inkább szociális munkás irányultságú tevékenységet fognak végezni – immáron körülhatárolt és a korábbiaknál jóval egyértelműbb módon –, ha erre lehetőséget ad a finanszírozás, és képzésük is támogatja őket ebben, a munkáltató és a gyermekgyógyászok mellett. Tovább növekszik szerepük a primer prevencióban és az egészségügy azon területein, melyek a sok országban irigyelt hálózat eddigi feladatai voltak.

Az iskolai gyermekvédelmi munkát a Köznevelési Törvény nevesíti, de a megkívánt legalább fél státusz mellé nem ad a költségvetés normatív támogatást; ez esetben jámbor óhaj marad a legtöbb helyen az annyira hiányolt iskolai szociális munkás, szociálpedagógus – hogy az ifjúsági védőnőt, iskolaorvost, iskolapszichológust most ne is emlegessük –, aki érdemi segítséget tudna nyújtani a gyerekeknek és a testületnek egyaránt.

A sokak számára misztikusan hangzó gyermekjóléti szolgálatok a régen óhajtott koordinációt, összehangolást, információátadást jelenthetik, de nem lehetnek illúzióink

afelől, hogy, ezek kiépülése sok évet vesz igénybe. Kialakulásukat nagyban segíthetik a meglévő és jól működő intézmények, mint amilyen a családsegítő központok hálózata. A szakmában folyó parázs vita még inkább kiemeli a tényekkel és érvekkel alátámasztott eszmecserék szükségességét. A családsegítők további feladatbővülése, gyermekjóléti szolgálatként való működtetése nem jelentheti jelenlegi funkcióik, integritásuk csorbítását, de új feladatok felvállalását, megfelelő szabályozás és feltételrendszer mellett igen. Nincs esély arra, hogy még egy hálózat kiépüljön a szűkülő források mellett, csak arra, hogy a létező és jól működő intézményeket, szakembereket megerősítse az új törvény és a mellé rendelt eszközrendszer.

A GYIVI-k sorsa sokakat aggaszt, pedig reményeink szerint a jól működő intézmények megerősödnek és persze változnak, mert kell és lehet változni, a kevésbé jók mellett várhatóan megjelenik és megerősödik a konkurencia. A gyermekvédelmi szakszolgáltatá alakuló, monopolhelyzetét elvesztő GYIVI csodás lehetőséget kap a megújulásra, de nem kétséges, hogy a benne dolgozóknak és a vezetőknek ez nem lesz egyszerű feladat. Tisztább helyzetet teremt az új jogszabály és felszámolja a tarthatatlan és mindenkit károsító szerkezetet, amelyben sem a kliens, sem az ott dolgozó nem érezhette, hogy döntési helyzetben van, érdemi tevékenységre nyílik lehetősége, segítséget kaphat, ellenőrzött és megkérdőjelezhető módon. A gyámság, a helyezés, a szakértés polarizálódásával nyilvánvalóan megindul az elvándorlás, átstrukturálódás a GYIVI-k-ben, de ez a tavaszi bőjthöz hasonlóan megtisztítja majd a szervezetet, miközben az is nyilvánvaló, hogy pusztán a pozícióváltástól nem lesz jobb szakember senki sem.

A gyámhivatalokba kerülő szakemberek a korábbiaknál jobb és szakmailag koherensebb rendben végezhetik munkájukat, de ez semmivel nem lesz könnyebb, mint eddig. A szociális és hatósági tevékenység szétválása kiemelkedő eredménye a törvénynek, ahhoz is idő kell, hogy ezt a feladatmegosztást megtanuljuk és alkalmazni is jól tudjuk majd.

Az egyre szaporodó lakásotthonok, a szétbomló gyermekotthonok dolgozói vegyes érzésekkel fogadják országsszerte e folyamatot. A kis létszámú, önálló gazdálkodású otthon, ahol biztosan értékelhető az ott dolgozók munkája, nagy öröm az ambiciózus kollegáknak, de szorongató is a kialakulatlan szabályok és a megváltozott munka miatt. A pénzkezelés, háztartásvezetés, a tantestület helyett a szomszédok közössége nem mindenkit tölt el lelkesedéssel. Azok a települések, ahol a gyermekotthon a fő munkaadó, vagy az iskola törzsgárdáját az ott élő gyerekek adják, komoly krízishelyzetbe kerülnek a lakásotthoni kiváltással.

A nevelőszülői egyesületek, alapítványok szaporodásával, a kötelező, egységes képzés köteles bevezetésével újabb szakmai és pozicionális viták kezdődnek és folytatódnak, mert nem a gyám és egyben GYIVI igazgató – sokszor esetleges- vagy kényszerdöntésén – múlik a kihelyezés.

Az örökbefogadások előkészítésének jobb dokumentálása, az országos adatbank és a külföldi örökbefogadások megnehezítése nem arat mindenhol osztatlan sikert, de a szakemberek elismerik, hogy ez a gyerek érdekét szolgálja, ha működik.

Az alapelvek, amelyek szerint a gyermeknek joga van családban, mindeneke előtt a saját családjában felnőni, a helyi és eredeti lakóhelyhez minél közelebbi gondozás megoldása, a szülői kapcsolattartás elősegítése és támogatása, a családból való kiemelések számon kérhető megelőzése és a minél rövidebb családon kívüli gondozás elérése mind olyan kihívás, amely elméletileg eddig is létezett kívánalomként, de nem sokan vették komolyan, vagy legalábbis nem tartották végrehajthatónak, végrehajtandónak. Ha az új rendszerben bizonyítani kell és szakmailag alátámasztani, hogy miért javasolják egyik vagy másik

gondozási formát és milyen terv, elképzelés alapján, akkor újabb nehézségek támadhatnak, hiszen eddig az ad hoc lépések domináltak és nem kellett tervezni.

A családok életének nehezülése, az iskolai problémák súlyosbodása, a továbbtanulás nehézségei és költségei, a munkanélküliség – különösen a fiatalok körében –, a lakáshoz jutás nehézségei további feszültségnövelő tényezők a veszélyeztetettek és az őket támogató szakemberek számára. Nagyon fontos kérdés ezért, hogy hogyan és miben lehet, kell támogatni azokat a szakembereket és laikusokat, akik a gyermekvédelem rendszerében tevékenykednek. Ha ők nem érzik magukat magabiztosnak, eredményesnek, elégedettnek és felkészültnek, akkor a törvény csak elmélet és üres jogszabály marad. Mindent el kell követnünk – együtt mindazokkal, akik megálmodták, segítették, tehetnek érte valamit –, hogy pontosan megfogalmazzuk, mire van szüksége és milyen formában a szakembereknek ahhoz, hogy sajátjuknak érezve, magabiztosan és eredményesen tudják érvényre juttatni a régen várt törvényt. Ehhez nagyon sok erőre, időre, türelemre és pénzre lesz szükség, mert ellenkező esetben a családok, a gyermekek és nem utolsósorban a szakemberek, rajtuk keresztül, pedig az egész közösség megszenvedti e hiányokat. Kiváló alkalom lehetne ez a mostani, hogy figyelembe véve valamennyi bénító nehézséget, próbáljuk bebizonyítani, hogy lehet arra is koncentrálni, hogyan lehet megvalósítani a legjobban az új gyakorlatot, megtörve ezzel a haladónak nem mondható hagyományt, amely mindig arra keres újabb érveket, hogy miért nem lehet elvégezni az adott feladatot.